

ספרות עברית וכללית

לבתי ספר דתיים

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעה וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.

פרק ראשון — סיפורת (מעשה חכמים וסיפור קצר) — (25×1) — 25 נקודות
פרק שני — יצירות מאת עגנון ודרמה — (35×1) — 35 נקודות
פרק שלישי — שירה (פיוט, שירת ימי הביניים, שירת ביאליק,
השירה העברית במאה ה-20) — (20×2) — 40 נקודות
סה"כ — 100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: רשימה מודפסת של היצירות שנלמדו בכיתה.

ד. הוראות מיוחדות: (1) חובה לצרף למחברת הבחינה את הרשימה המודפסת של היצירות שנלמדו בכיתה.

(2) אין לחזור ולהדגים בתשובות שונות על פי אותה יצירה.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב בטייטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טייטה" בראש כל עמוד טייטה. רישום טייטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון — סיפורת (מעשה חכמים וסיפור קצר) (25 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 1-3.

מעשה חכמים

1. קרא את מעשה החכמים "בתו של רבי עקיבא והנחש" שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

בתו של רבי עקיבא והנחש

לְרַבִּי עֲקִיבָא הָיְתָה בֵּת.
אָמְרוּ לוֹ הַכִּלְדָּיִים: ¹אוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁנִּכְנְסָת לְבֵית הַחֶפֶה,
מִכֵּישׁ אוֹתָהּ נָחֶשׁ, וְהִיא מָתָה.
הָיָה דוֹאֵג עַל הַדָּבָר הַרְבֵּה.
אוֹתוֹ הַיּוֹם, נִטְלָה הַמִּכְבָּנָה, ²נֶעְצָה אוֹתָהּ בַּסֶּדֶק,
קָרָה שְׂשֻׁבָּה [שֶׁנִּנְעָצָה] בְּעֵינוֹ שֶׁל נָחֶשׁ.
בִּבְקָר, כְּשֶׁנִּטְלָה אוֹתָהּ, נִסְרָךְ וּבָא הַנָּחֶשׁ אַחֲרֶיהָ.
אָמַר לָהּ אָבִיהָ: מָה עָשִׂיתָ?
אָמְרָה לוֹ: בְּעֶרְבִי בָּא עָנִי, קָרָא בַּפֶּתַח, וְהָיוּ טְרוּדִים כָּל הָעוֹלָם בַּסֶּעָדָה,
וְאֵין שׁוֹמֵעַ לוֹ.
קָמְתִי, נִטְלָתִי אֶת מִנְתִּי שֶׁנִּתְתָּם לִי, וּנְתַתִּיהָ לוֹ.
אָמַר לָהּ: מִצּוֹה עָשִׂיתָ.
יָצָא רַבִּי עֲקִיבָא וְדָרַשׁ: "וַיִּצְדָּקָה תִּצְלִיל מִמּוֹת" (משלי י, ב).
וְלֹא מִמִּיתָה מְשֻׁנָּה, אֲלֵא מִמִּיתָה עֲצֻמָּה.

1 הכלדיים — הרואים בכוכבים (אסטרולוגים).

2 מכבנה — סיכה להידוק הבגד או השיער.

במעשה חכמים זה באות לידי ביטוי שתי תפיסות עולם מנוגדות.

הצג כל אחת מתפיסות עולם אלה, והסבר שניים מן האמצעים האומנותיים (סמלים, מוטיבים) המעצבים את תפיסות העולם האלה.

סיפור קצר

2. כינורו של רוטשילד / אנטון צ'כוב

לפניך קטע מן האקספוזיציה בסיפור "כינורו של רוטשילד". קרא את הקטע, וענה על השאלה שאחריו.

לבו של יעקב לא היה טוב עליו מעודו, לפי שתמיד היה מפסיד הפסדים איומים. הנה, למשל [...] בשבת ובימי המועדים העבודה בחזקת עבירה היא, [...] והרי בדרך זו מצטברים במשך השנה כמאתיים יום, שבהם חייב אתה לשבת בחיבוק ידיים על כורחך. והרי זה הפסד! ואם הייתה בעיר חתונה בלא נגינה [...] הרי גם זהו הפסד. שנתיים היה מפקח המשטרה חולה [...]. בקוצר רוח חיכה יעקב ליום מותו, אך המפקח נסע לעיר הפלך להירפא, ושם מת מיתה חטופה. והרי לכם הפסד [...].

בקטע זה בא לידי ביטוי נושא מרכזי בסיפור.

מהו נושא זה? הסבר והדגם כיצד נושא זה מתפתח בעלילת הסיפור.

3. סיפור עברי קצר

יצירות ספרות רבות שנכתבו בעברית תורגמו לשפות אחרות וזכו לעניין אצל קוראים לא ישראלים.

האם, לדעתך, הסיפור העברי הקצר שלמדת יכול לעניין גם קוראים לא ישראלים? הסבר את דבריך, ובסס אותם על הנושאים המרכזיים בסיפור ועל הדמויות שבו.

פרק שני — יצירות מאת עגנון ודרמה (35 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 4-11.

יצירות מאת עגנון**4. תהלה**

לפניך דיאלוג בין המספר לרבנית. קרא אותו, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

אמרתי, כשרואין את תילי דומה כאילו לא ראתה שעה קשה מימיה. לגלגה עלי הרבנית ואמרה, אתה אומר שלא ראתה שעה קשה מימיה ואני אומרת שלא ראתה שעה טובה מימיה. אפילו את שונאי אני מברכת בִּיסורים שנתִּיסרה בהם תילי.

א. הסבר מה הם הייסורים הנרמזים בדבריה של הרבנית. בהסברך הבא שלוש דוגמאות מן הנובלה.

(25 נקודות)

ב. על פי הנובלה, האם תהילה חושבת כי אכן "לא ראתה שעה טובה מימיה"? נמק והדגם את דבריך. (10 נקודות)

5. והיה העקוב למישור

ענה על שני הסעיפים א-ב.

א. לפניך קטע מן הנובלה "והיה העקוב למישור", ובו דברי המספר אחרי שנודע בבוצ'ץ' על מות הקבצן שקנה את מכתב ההמלצה של מנשה חיים.

קרא קטע זה, וענה על השאלה שאחריו.

אך לא סדום בוצ'ץ' כי תתן לעלובת רעב לגווע ובהתאסף ראשי עם לטכס עצה על אודות קניין קרקעות לקבורה והרמת שכירים לצבא היתה התעוררות גדולה בחדר הקהל גם בנידון העגונה ורבים מצאו שראוי לתמוך בה ואין פוצה פה כנגד המצוה הזאת. אפס לכלל מעשה לא באו, חס ושלום שאנשי בוצ'ץ' מתרפים מדבר מצוה להתעסק בה [...]

הסבר על פי הקטע את הביקורת על החברה בעיירה, והבא מן הנובלה דוגמה נוספת לביקורת על החברה.

(20 נקודות)

ב. בנובלה באה לידי ביטוי ביקורת גם על תכונות אופי של כמה מן הדמויות.

בחר באחת מן הדמויות בנובלה, והסבר את הביקורת על תכונת האופי (או תכונות האופי) שלה. הדגם את דבריך.

(15 נקודות)

6. סיפור פשוט

תאר כיצד הקונפליקט בין היחיד לחברה בא לידי ביטוי ברומאן "סיפור פשוט". הסבר את תרומתו של קונפליקט זה לעיצוב הדמויות ולבניית משמעות הרומאן.

דרמה

7. ילדי הצל / בן-ציון תומר

ענה על שני הסעיפים א-ב.

א. תאר שתיים מן ההופעות של מוטיב העץ במחזה, והסבר את תרומתן לבניית משמעות העלילה ו/או לעיצוב הדמויות. (20 נקודות)

ב. בחר מן המחזה במוטיב נוסף, והסבר את תרומתו לבניית משמעות העלילה ו/או לעיצוב הדמויות. (15 נקודות)

8. אנטיגונה / סופוקלס

ענה על שני הסעיפים א-ב.

א. השאיפה של הגיבורים הטרגיים לפעול על פי הערכים שלהם איננה מונעת אותם מלטעות. הסבר קביעה זו על פי ההתנהגות של הגיבור הטרגי או הגיבורה הטרגית במחזה "אנטיגונה". (28 נקודות)

ב. האם ערך שכתבת עליו בסעיף א' רלוונטי גם לימינו? הסבר והדגם את דברך. (7 נקודות)

9. בית בובות / הנריק איבסן

לפניך קטע מתוך דיאלוג בין נורה לכריסטינה לינדה. קרא אותו, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

נורה: [...] גם לי יש משהו להתגאות בו.

לינדה: אין לי שום ספק. אבל למה את מתכוונת?

נורה: דברי בשקט. שטורוולד לא ישמע! בעד שום הון שבעולם אסור לך – אסור לאף אחד – לגלות את זה, אף אחד מלבדך.

א. מה אפשר ללמוד מדיאלוג זה על מערכת היחסים בין נורה לבין טורוולד הלמר? הסבר את דברך והבא מן המחזה שתי דוגמאות המשקפות את מערכת היחסים שלהם. (25 נקודות)

ב. לדעתך, האם לנורה אכן "יש משהו להתגאות בו"? נמק והדגם את דברך. (10 נקודות)

10. אויב העם / הנריק איבסן

- א. תאר את מאבקו של ד"ר שטוקמן.
 בתשובתך כתוב גם על תוצאות המאבק. (25 נקודות)
- ב. הסבר מה הם הערכים המניעים את ד"ר שטוקמן במאבק זה. (10 נקודות)

11. ביקור הגברת הזקנה / פרידריך דירנמט

הקטע שלפניך לקוח מסיום המחזה. בקטע זה המורה נואם לפני אנשי גילן ונציגי התקשורת. קרא את הקטע, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

אנשי גילן! זו אכן האמת המרה: עצמנו עין מול עיוות הדין ואי צדק. [...] לא בכסף מדובר כאן [...] לא בהעלאת רמת החיים [...] החירות היא המונחת על כף המאזניים כאשר פוגעים באהבה לזולת, כאשר בזים למצוות ההגנה על הזולת, משפילים את מוסד הנישואין, מטעים את בית המשפט ומביאים אִם צעירה לידי מצוקה נוראה. למען השם, עלינו להתייחס עתה ברצינות לאידיאלים שלנו, ברצינות עד מוות. אין כל טעם בעושר ובשפע, אם אינם יוצרים גם שפע של חסד [...]

- א. מה הן העמדות הערכיות שהמורה מביע בקטע זה? הסבר והדגם את דבריך. (23 נקודות)
- ב. הסבר את האירוניה המשתמעת מדברי המורה. הדגם את דבריך. (12 נקודות)

פרק שלישי — שירה (פיוט, שירת ימי הביניים, שירת ביאליק, השירה העברית במאה ה־20)

(40 נקודות)

שים לב: מפרק זה (שאלות 12-19), עליך לענות על שתי שאלות:

על שאלה אחת מן הפיוט או משירת ימי הביניים או משירת ביאליק (שאלות 12-15) ועל שאלה אחת מן השירה העברית במאה ה־20 (שאלות 16-19).

(לכל שאלה — 20 נקודות; סך הכול — 40 נקודות)

פיוט, שירת ימי הביניים, שירת ביאליקענה על אחת מן השאלות 12-15.**פיוט**12. קרא את הפיוט שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.**אל נורא עליִלה / ר' משה אבן עזרא**

אל נורא עליִלה.

המציא לנו מחילה. בשעת הנעילה:

מחרוזת 5 זכר צדקת אביהם. וחדש את ימיהם.

בקדם ותחלה. בשעת הנעילה:

מחרוזת 1 מתי מספר קרואים. לך עין נושאים.

ומסלדים בחילה. בשעת הנעילה:

מחרוזת 6 קרא נא שנת רצון. והשב שארית הצאן.

לאהליבה ואהלה. בשעת הנעילה:

מחרוזת 2 שופכים לך נפשם. מחה פשעם וכחשם.

והמציאם מחילה. בשעת הנעילה:

מחרוזת 7 תזכו לשנים רבות. הבנים והאבות.

בדיצה ובצהלה. בשעת הנעילה:

מחרוזת 3 יהיה להם לסתרה. וחלצם ממארה.

וחתמם להוד ולגילה. בשעת הנעילה:

מחרוזת 8 מיכאל שר ישראל. אליהו וגבריאל.

בשרו נא הגאלה. בשעת הנעילה:

מחרוזת 4 חון אותם ורחם. וכל לוחץ ולוחם.

עשה בהם פלילה. בשעת הנעילה:

א. שתי המחרוזות המסיימות את הפיוט הן תוספת מאוחרת לפיוט.פרש את שתי המחרוזות האלה, והסבר כיצד אפשר ללמוד שהמחרוזות האלה הן תוספת מאוחרת לפיוט.

(12 נקודות)

ב. הסבר את הקשר בין שתי המחרוזות המסיימות את הפיוט ובין הפיוט כולו. (8 נקודות)

שירת ימי הביניים

13. קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

ידעתני בטרם תצוני / ר' יהודה הלוי

ידעתני בטרם תצוני, / וכל עוד רוחך בי – תצוני.
היש לי מעמד, אם תהדפני, / ואם לי מהלך, אם תעצוני?
ומה אמר? – ומחשבי בידך! / ומה אוכל עשה עד תעצוני?
דרשתיך בעת רצון – ענני / וכצנה רצונה תעטוני,
הקימני לשחר את דבירך / ואת שמך לברך עורני!

א. בשיר באה לידי ביטוי תפיסת העולם של הדובר שעל פיה האדם נתון בידי בוראו.

הסבר והדגם קביעה זו. (14 נקודות)

ב. בחר מן השיר באמצעי אומנותי אחד, והסבר כיצד הוא מסייע לעצב תפיסת עולם זו של הדובר.

(6 נקודות)

14. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

ראה שמש / ר' שלמה אבן-גבירול

ראה שמש לעת ערב אדמה / כאלו לבשה תולע למכסה,
תפשיט פאתי צפון וימין / ורוח ים בארגמן תכסה,
וארץ – עזבה אותה ערמה / בצל הלילה תלין ותחסה,
והשחק אזי קדר, כאלו / בשק על מות יקותיאל מכסה.

בחר מן השיר בשלושה אמצעים אומנותיים, והסבר כיצד הם מסייעים לעצב את כאבו של הדובר על מות יקותיאל.

שירת ביאליק

15. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

ים הדממה פולט סודות / חיים נחמן ביאליק

בית 1	ים הדממה פולט סודות, וכל־העולם כלו שותק; ומאחרי החרים שאון הנחל אינו פוסק.	בית 4	אומר לבי לי בִּחְשאי: "בני! חלומותיך באו; נפל כוכב מרקיע – האמינה – לא שלך הוא.
בית 2	שחור הלילה הולך כובש, מרכיב צל על־צל וכופל; דומם אל־ים המחשכים כוכב אחר כוכב נופל.	בית 5	עוד שלך קבוע איתן ובמשבצתו יזרח שמה; שא עיניך – הגה שם הוא קורץ, רומז לך נחמה."
בית 3	ובהשתתק כל־העולם, ארגיש: לבי ער ומדבר; ארגיש: מעין טהור אחד הומה אט שם ומתגבר.	בית 6	ובהשתתק כל־העולם אשב אביט אל־כוכבי; לי אין עולם אלא אחד – הוא העולם שבלבבי.

תאר את התהליך הרגשי שהדובר בשיר חווה, והסבר שתיים מדרכי העיצוב הממחישות תהליך זה.

השירה העברית במאה ה־20

ענה על אחת מן השאלות 16-19.

16. אדם מול בוראו

קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

נסוגה אל חצרות קדשך / טניה הדר

נסוגה אל חצרות קדשך –
והיכן אותן חצרות שקופות מוארות
של אהבתך,
בתוך העשן, זהום האויר, רעש
האקורדים הבלתי פוסק
החסך שאינו מתמלא לעולם –
הירק המרקם בלוח חתום של שמים

העלים הנושרים בצהב מתכתית חלוד
על מסגרת החלון (ספק זהב, ספק טבק),
מתדפקים בחצפה אחרונה,
בעקשות בלתי מובנת

א. הקודש והחול יחדיו שני יסודות של חיים הם לנו. (הרב א"י קוק, מאמרי הראי"ה, ב, הקודש והחול, א)

הסבר והדגם כיצד שני יסודות החיים האלה באים לידי ביטוי בשיר "נסוגה אל חצרות קדשך". (12 נקודות)

ב. תאר את הקשר בין האדם לבין בוראו בשיר נוסף שלמדת בנושא זה. (8 נקודות)

17. שירים בצל השואה

קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

טרקטורים / רוני סומק

בית 1 הַבָּנִים שֶׁל דּוֹקטוֹר מְנַגֵּלָה מוֹכְרִים טְרַקטוֹרִים

בְּדֶרֶךְ שֶׁבִּין מִינְכוֹן לְשִׁטוּטְגֵּרֵט.

מִי שִׁיקָנָה אוֹתָם יַחֲרֹשׁ אֶת הָאֲדָמָה,

יִשְׁקָה עֵץ,

יִצְבַּע בְּאָדָם אֶת רַעֲפֵי הַבֵּית

וּבִפְסֻטֵּיבֵל הַבִּירָה יִרְאֶה אֵיךְ תִּזְמַרְתַּ הַמִּסְבָּאָה

מֵאֲבֶת עַל הָרַחֲבָה כְּחִילִי בְּדִיל בְּחֵלּוֹן רֶאוּהָ.

בית 2 בְּמִכּוֹן הִיפִי שֶׁל הַהִיסְטוֹרְיָה יוֹדְעִים לְסָרֵק בְּלוֹרִית

אֲפֹלוּ בְּשַׁעֲרָה שֶׁל

מִפְלָצָה.

א. פרש את שתי השורות המסיימות את בית 1, והסבר את תפקידן בבניית משמעות השיר. (12 נקודות)

ב. בחר בשיר נוסף שלמדת בנושא זה, והסבר כיצד אחד מן האמצעים האומנותיים בו תורם לעיצוב נושא השואה.

(8 נקודות)

זוגיות

18. לפניך שיר ב (המתחיל במילים: "נפרדנו כך") מתוך מחזור השירים : שירי אהב"ה, מאת לאה גולדברג. קרא אותו, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

ב

נִפְרָדְנוּ כָּךְ. הֵיטֵב, הֵיטֵב חָרָה לִי.
הָעֶרְפֶּל בִּינִינוּ כְּחוֹמָה.
זֹאת הַטָּפָה שְׁעַל יָדֵי נֹתֶרָה לִי
טַפַּת סֶגְרִיר וְדַאי הִיא, לֹא דְמָעָה.

לְדוֹר הָזֶה הַבְּכִי הוּא כָלָמָה,
הוּא לֹא יִכְכֶּה עַל אֶהָבָה גּוֹסֶסֶת.
בְּיוֹם הַדִּין וּבְלִילוֹת הַחֶסֶד
אָדִישׁ וְגַא הוּא לֹא יוֹרִיד דְמָעָה.

נִפְרָדְנוּ כָּךְ. הָרְחוֹב הָמָה, הָמָה.
דְּחַפְנִי אֵיזָה הַלֵּךְ, וּמִנְגֵּד
הָעֶרְפֶּל תָּלוּי כֶּהִינוּמָה.

מֵאַיִן בְּלִבִּי חֲדוּהַ חוֹגְגָת?
אוֹלִי, בְּכָל זֹאת, זֶה הִתָּה דְמָעָה.

א. תאר את התפתחות מוטיב הבכי והדמעה בשיר, והסבר את תרומתו של מוטיב זה לבניית משמעות השיר.
(12 נקודות)

ב. כיצד באה לידי ביטוי הזוגיות בשיר נוסף שלמדת בנושא זה? הסבר והדגם את דבריך.
בשובתך כתוב גם על אמצעי אומנותי אחד המסייע לעצב נושא זה. (8 נקודות)

19. קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

דברי רקע ראשוניים / ארז ביטון

בית 1	אָמִי אָמִי מְכַפֵּר הַשִּׁיחִים הַיָּרְקִים בְּיָרֵק אַחֵר. מִזֶּן הַצִּפּוֹרִים הַמַּחְלִיבוֹת חֶלֶב מִתּוֹק מְכָל מִתּוֹק, מַעֲרֵשׁ זְמִירִי אֶלֶף לַיְלָה וְעוֹד לַיְלָה.
בית 2	אָמִי אָמִי שֶׁהֲרִחִיקָה רָעוֹת בְּאַצְבָּעוֹת צָרְדוֹת בְּהִלָּקָאוֹת חֲזָה וּבְשֵׁם כָּל הָאֲמָהוֹת.
בית 3	אָבִי אָבִי אֲשֶׁר עֶסֶק בְּעוֹלָמוֹת אֲשֶׁר קָדַשׁ שְׁבָתוֹת בְּעָרָאק נָקִי אֲשֶׁר הָיָה בָּקִי מֵאִין כְּמוֹהוּ בְּהִלָּכוֹת בֵּית כְּנָסֶת.
בית 4	אָנִי אָנִי שֶׁהֲרִחֲקֵתִי עֲצָמִי הֲרַחֵק אֶל תּוֹךְ לִבִּי שֶׁכְּשֶׁהִכַּל הָיוּ יְשׁוּנִים הֵייתִי מְשֻׁנָּן הֲרַחֵק אֶל תּוֹךְ לִבִּי מִסּוֹת קִטְנוֹת שֶׁל בֶּן בִּיהוּדִית מְרוֹקָאִית.

א. הסבר כיצד "מסות קטנות של בן" (בית 4) משתלבות בעולמו של הדובר. (12 נקודות)

ב. בחר בשיר נוסף שלמדת בנושא זה, וכתוב כיצד מצטיירת זהותו של האדם בשיר זה. (8 נקודות)

בהצלחה!